

Middellangetermijnvisie coronasteunpakket

Aanleiding

De coronacrisis en de samenhangende contactbeperkingen maakten dat ondernemers in verschillende sectoren gedwongen zijn door de overheid hun bedrijfsvoering aan te passen of te staken. De ruime steunpakketten hebben de ondernemers daarbij ondersteund en bedrijvigheid in stand gehouden. De overheid neemt op deze manier het ondernemersrisico (gedeeltelijk) over. De doelstelling banen te behouden in de beginfase van deze crisis is in grote mate behaald. Voor de langere termijn nemen de kosten van uitblijvende aanpassing in de economie steeds verder toe. In de huidige economische situatie en met een virus dat nog lang onder ons zal zijn wegen deze nadelen zwaarder dan voordelen.

Gezien de langdurigheid van corona, de ruimhartigheid van de steunpakketten en de middellangetermijnstrategie van VWS, is er aanleiding tot een heroverweging van steun. Het bieden van duidelijkheid over of er steun wordt geboden, op welke momenten en op welke wijze is van belang vanuit twee perspectieven. Allereerst is het voor individuele ondernemers en werkenden belangrijk om te weten waar ze aan toe zijn, zodat ze plannen voor de toekomst kunnen maken. Hierbij is het essentieel dat deze 'forward guidance' vanuit de overheid geloofwaardig is in het licht van het wispelturige steunbeleid tot dusver. Ten tweede is het belangrijk voor een goede en dynamische werking van de economie. Hierbij hoort het herstellen van de balans tussen ondernemersrisico en de inzet van publieke middelen. De middellangetermijnstrategie van VWS/DGSC19 wordt erbij betrokken.

Het uitgangspunt van een open samenleving in de lange termijnstrategie vergt scherpe keuzes. Keuzes omtrent maatregelen omvatten afwegingen en uitruilen tussen de volgende drie beleidsknoppen: i) contactbeperkende maatregelen, ii) hoge kwaliteit en capaciteit van de zorg en iii) het bereiken en behouden van een hoge immuniteitsgraad. Met een open samenleving als uitgangspunt betekent dit bij een opleving van het virus, dat maatregelen ten aanzien van de kwaliteit en capaciteit van de zorg en/of maatregelen ter verhoging van de vaccinatiegraad (door middel van drang of dwang) genomen dienen te worden om contactbeperkende maatregelen te voorkomen.

Door verschillende departementen en DNB wordt bijgedragen aan fiches, waarvan de informatie verwerkt wordt in de middellangetermijnvisie. Bijgevoegd is de laatste stand. De verwachting is dat midden februari alle fiches afgerond zijn.

Bespreekpunten

Proces:

- Stemt de Vierhoek in met het inbrengen van dit stuk na aanpassingen in de politieke vierhoek op 8 februari?
- Stemt de Vierhoek in om vervolgens op basis van dit stuk een korte Kamerbrief op te stellen met daarin de redenering, uitzoekpunten en mogelijke beleidsopties?
- Stemt de Vierhoek in om vervolgens een tweede brief op te stellen in de loop van maart met een eerste uitwerking van de maatregelen voor de lange termijn.

Inhoud:

- Kan de Vierhoek zich vinden in onderstaande analyse?
- Stemt de Vierhoek in met de onderstaande beschrijving van wanneer er steun wordt verleend?
- Stemt de Vierhoek in met de onderzoeksopzet naar sectorale steun en een verzekeringsinstrument?
- Kan de Vierhoek zich vinden in de appreciatie van de beleidsopties omtrent schulden van ondernemers zoals weergegeven in de bijlage?

Proces

- Het is denkbaar dat niet alle beleidsopties al uitgewerkt en/of uitvoerbaar zijn eind februari. Een strategie op hoofdlijnen, waarin onderstaande systematiek wordt uiteengezet, met concrete aanknopingspunten voor Q2 en een doorkijk naar de structurele situatie ligt voor de hand. Zodoende kan een stap naar de structurele situatie worden gezet, terwijl de beleidsopties voor de structurele situatie vanaf Q3 of Q4 operationeel worden gemaakt. Ook gezien de vlotte

afbouw van de contactbeperkende maatregelen is het wenselijk om het publiek te informeren over de toekomst van coronasteun. Het voorstel is daarom om eerder al een Kamerbrief te versturen.

- De middellangetermijnvisie komt na vandaag nogmaals langs in de ambtelijke vierhoek, zoals vermeld in onderstaande tabel. De precieze data zijn indicatief. Daarin kunnen dan het onderzoek naar sectorale en een verzekeringsinstrument besproken worden.
- Door verschillende departementen en DNB wordt bijgedragen aan fiches, waarvan de informatie verwerkt wordt in de middellangetermijnvisie. Bijgevoegd is de laatste stand. De verwachting is dat midden februari alle fiches afgerond zijn.

Datum	Vierhoek	Input
Di 1 februari	Ambtelijk	Tweede versie
Di 8 februari 2022	Politiek	Tweede versie
Ma 14 februari 2022		Versturen brief Kamer
Do 17 februari 2022	Ambtelijk	Derde versie
Di 22 februari	Politiek	Finale versie
Maart	Ambtelijk en politiek	Besluitvorming steunpakket Q2

Besluitvorming steun Q2

- Besluitvorming over steun in Q2 vraagt een aanlooptijd waarbij 1) tijdig helderheid verschaft moet worden en 2) het staatssteunkader (TVL) en uitvoering (SZW) knellend is om besluitvorming pas eind maart te organiseren, zie planning onder.
- Besluitvorming hierover hangt grotendeels samen met het verdere tempo waarin beperkende maatregelen worden afgeschaald. Op basis van het huidig voorziene tijdsplan (besluitvorming rond 9/3 met een tussentijds weegmoment) zal naar verwachting met enige onzekerheid moeten worden besloten over eventuele verlenging van steunmaatregelen.
- In aansluiting op de lange termijn steun visie zouden alle generieke steunmaatregelen vanaf Q2 moeten worden gestopt.

Uiterste data besluitvorming Q2 (per regeling)

Regeling	Uiterste datum
Bbz	18 februari
TVL	1 maart (deadline notificatie EC)*
NOW	7-11 maart

* mede afhankelijk van verlenging staatssteunkader

Inhoud LTM-steun

- In dit stuk wordt het bieden van steun heroverwogen. De volgende vragen staan centraal:
  - Wat zijn de kosten en baten van steun?
  - Op welke momenten is steun passend?
  - Op welke wijze is steun passend?
- Hierbij betrekken we de middellangetermijnstrategie van VWS/DGSC19. Deze bestond bij het schrijven uit drie coronascenario's die gedeeltelijk ingepast kunnen worden in de middellangetermijnvisie op steunpakketten. De scenario's zijn het preventiepakket, het seizoenspakket en het noodpakket.

Wat zijn de kosten en baten van steun?

- De overheid heeft in maart 2020 besloten de risico's die een persoon of bedrijf met zich meedraagt bij het zelfstandig uitoefenen van een beroep of bedrijfsvoering (=ondernemersrisico) grotendeels over te nemen. Dat heeft enkele voordelen:
  - Baanbehoud en daarmee voorkomen verlies van menselijk kapitaal
  - Het in standhouden van de economische activiteiten om daarmee structurele schade door bijv. hysteresis-effecten en kapitaalvernietiging te beperken
  - De economische en financiële stabiliteit bewaren
  - Het tegemoetkomen van ondernemers omdat ze gedwongen moesten sluiten en zich niet konden/kunnen aanpassen (rechtvaardigheid)

- Het voorkomen van een vertrouwensval en algehele onzekerheid
- Het steunpakket was tijdens het uitbreken van de coronapandemie succesvol in het in standhouden van banen en economische activiteiten. Hiermee heeft het zekerheid geboden aan ondernemers en werkkenden. De uiteindelijke economische gevolgen zijn daarmee gedeeltelijk gemitigeerd.
- Nu corona nog langere tijd onder ons blijft is een middellangetermijnvisie op het steunpakket nodig. Steun kent namelijk ook nadelen:
  - Door het overnemen van ondernemersrisico's hebben ondernemers niet meer de prikkel om efficiënte keuzes te maken. De overheid creëert als het een ware externaliteit door zelf het risico van de bedrijfsvoering te dragen: de acties van de ondernemers raken voor een kleiner deel hunzelf, terwijl hun acties wel de overheid raken (d.m.v. groter beroep op steunmaatregelen).
  - De steun overschiet zijn doel en verstoort de normale economische dynamiek: de faillissementscijfers zijn lager dan voor corona en de arbeidsmarkt is ongekend krap. In internationaal perspectief is het Nederlandse steunpakket ruim opgezet, ook ten opzichte van het verlies aan economische activiteiten.
  - De kosten van steun nemen toe naarmate het belangrijker wordt om de economie en samenleving aan te passen. Hoewel de coronacrisis een verschuiving in werkgelegenheid veroorzaakt van de ene naar de andere sector, voorkomt het steunpakket reallocatie van arbeid en investeringen. Dit verstoort economische groei.
- Het overnemen van het ondernemersrisico als overheid d.m.v. generieke en ruime steun is onhoudbaar geworden:
  - De kosten en batenafweging valt nadeliger uit naarmate corona langer bij ons blijft
  - Op dit moment is corona de nieuwe werkelijkheid geworden en weten ondernemers dat in bepaalde maanden er meer besmettingen zijn ('coronaseizoenen').
  - Het vergaren van steun voor contactbeperkende maatregelen d.m.v. steunpakketten stelt het nemen van noodzakelijke maar moeilijke beslissingen uit: namelijk het kiezen tussen het voorkomen van overbelasting bij de zorg, een open samenleving zonder contactbeperkingen en geen dwang om te vaccineren.
  - De ruime steun heeft een toenemend beslag op de overheidsfinanciën en de rekening wordt doorgeschoven naar toekomstige generaties doordat alles buiten de budgettaire kaders valt. De generieke steunmaatregelen voor 2020-2022 beslaan 43 miljard euro.
- De generieke steunmaatregelen zijn daarnaast ongericht en daardoor niet altijd doelmatig:
  - Uit onderzoek van Financiën o.b.v. microdata van het CBS blijkt dat in 2021 ongeveer 40% van de overheidssteun reguliere omzetverliezen van ondernemers financierde.
  - Ongeveer een derde van de steun - €5 miljard - ging in 2021 naar sectoren met meer omzet dan voor corona. Bijvoorbeeld: ICT ondernemingen ontvingen €110 miljoen aan steun.
  - Sectoren met ernstige, aanhoudende corona-gerelateerde omzetverliezen zijn o.a. de luchtvaart, de horeca en de reisbranche. Zij beslaan ongeveer een vijfde van de economie.
- Ook steunmaatregelen aan de inkomstenkant zijn niet altijd doelmatig gebleken: 25% van de belastingschuld staat uit bij bedrijven zonder omzetverliezen in 2020/2021.
- De beste steunmaatregel is het openen van de samenleving, via bijvoorbeeld coronatoegangsbewijzen of door het verhogen van de vaccinatiëgraad en het vergroten van de zorgcapaciteit.

Op welke momenten is steun passend?

- Uit bovenstaande paragraaf blijkt dat generieke steun niet meer houdbaar is. Het ligt niet in de reden om bij ad-hoc sluitingen in de structurele situatie met corona opnieuw terug te vallen op generieke maatregelen, zoals de NOW en TVL.
- Tegelijkertijd kan specifieke steun in afgebakende situaties en vormen passend zijn, indien steun doelmatiger is dan geen steun. Dit kan bijvoorbeeld zijn bij niet te voorzien ondernemersrisico i.c.m. goed gerichte steun.
- Ondernemersrisico hoort bij de nieuwe coronasituatie. Ondernemers weten immers dat het coronavirus er is en blijft, en dat hier bepaalde risico's aan vast zitten. Zij kunnen hierop inspelen, waardoor de overheid deze risico's niet hoeft over te nemen. Hierover moeten we zoveel mogelijk duidelijkheid en voorspelbaarheid geven richting ondernemers.
- Het nieuwe ondernemersrisico betekent concreet alleen gerichte steun bij:

- Ad-hoc aangekondigde (binnen 1 week) volledige sluiting van een sector voor minstens 4 weken.
  - De steun dient hierbij sectoraal gericht te kunnen worden.
- In de o.a. onderstaande gevallen wordt er dus geen steun verleend voor:
  - Omzetverlies door 2G of andere coronatoegangsbewijzen (e.g. zelftesten)
  - Omzetverlies door sluitingen vanaf 22:00 uur (in dat geval alleen voor nachthoreca steun)
  - Omzetverlies door placheringsplicht
  - Omzetverlies door maximale bezoekersaantallen
- Uit bovenstaande blijkt dat steun slechts passend is in bepaalde situaties. Op dit moment wordt er echter breed en ruimhartig gecompenseerd. De vraag is hoe we van het huidige generieke pakket naar de structurele coronasituatie zonder steunmaatregelen (tenzij in ad-hoc sluitingen) toewerken. Hierin kunnen we twee fases onderscheiden met een tussenliggende periode gericht op aanpassing.
  1. Huidige situatie
    - Overgangsfase gericht op aanpassing
  2. Structurele situatie
- Vanaf Q2 zullen alle steunmaatregelen worden gestopt. Bij overgang naar de structurele situatie zal de economie zich in de overgangsfase aanpassen aan en zetten naar de nieuwe situatie. Daarbij kunnen inhaalfaillissementen plaatsvinden, kan de werkloosheid licht oplopen en kan er schuldenproblematiek ontstaan. Dit past bij aanpassing, economische aanpassing levert frictie op en kan tijdelijk werkloosheid verhogen en zal ook faillissementen laten oplopen. Dit is noodzakelijk om naar de structurele situatie te komen.
- Om ondernemers duidelijkheid te verschaffen over de toekomst is het belangrijk dat de schuldenproblematiek geanalyseerd en geadresseerd wordt. Op dit moment worden de beleidsopties verkend. In de bijlage vindt u de verschillende beleidsopties met appreciatie. Deze zijn nog niet definitief en interdepartementaal afgestemd.
- Onderstaande tabellen geven een overzicht weer van de bovengenoemde systematiek.

Scenario's DGSC19	Ondernemersrisico	Opties steun
2G	Volledig	Geen
Preventiepakket: geen contactbeperkingen	Volledig	Geen
Seizoenspakket: tijdelijke sluiting van aantal sectoren (bijv. in winter)	Volledig, tenzij ad hoc (binnen 1 week) >4 weken compleet sluiten	Indien >4 weken sluiten sectorale regelingen, anders geen
Noodpakket: zware contactbeperkingen vanwege agressieve varianten(en)	Gedeeltelijk	Sectorale regelingen, garanties, verzekeringen

Op welke wijze is steun passend?

- Economisch gezien is het wenselijk om zo snel mogelijk te stoppen met steun. Ook in het licht van de recent aangekondigde versoepelingen waarmee de economie steeds verder open gaat.
- Uit de analyse volgt dat steun pas passend is als deze doelmatiger is dan het generieke steunpakket en de optie waarin geen steun wordt verleend. Dit betekent dat generieke steun in de toekomst is uitgesloten. Bij steun zou gedacht moeten worden aan sectorale steun, een verzekeringsinstrument of garantieregelingen.

ToelichtingFase 1: ondernemersrisico wordt overgenomen door de overheid

Huidige situatie. Met een substantiële maar niet altijd volledige tegemoetkoming.

Fase 2: structurele situatie waarin ondernemersrisico bij ondernemer ligt

- In de structurele situatie (vanaf Q2) is er geen sprake meer van generieke steun.
- In de situatie waarin corona wordt beschouwd als een ondernemersrisico, is de kans alsnog aanwezig dat sectoren een bepaalde periode in het jaar gedwongen worden zich te houden aan verschillende coronamaatregelen, zoals bijvoorbeeld 2G of capaciteitsbeperkingen. Omzetverlies dat daardoor wordt veroorzaakt valt dan onder het risico van de ondernemer zelf. Lichte contactbeperkende maatregelen vallen immers redelijkerwijs te verwachten. De bedrijfsvoering moet hierop aangepast zijn.
- In het geval dat sectoren door de overheid worden gedwongen om ad hoc (binnen één week) de economische activiteit voor een langere tijd (langer dan 4 weken) te staken, kan sectorale steun worden geboden. Dit biedt ondernemers en werkenden zekerheid. De parameters van steun worden vooraf vastgesteld en wijzigen niet.
- Van tevoren wordt afgesproken bij welke a) contactbeperkende maatregel en/of b) drempelwaarde er een regeling wordt opengesteld voor welke sector:
  - Bijvoorbeeld bij a) alleen steun als winkels abrupt (binnen een week) moeten sluiten en voor een periode langer dan een maand niet open mogen. Geen steun als ze wel open mogen o.b.v. afspraken.
  - Bijvoorbeeld bij b) alleen steun als ze minimaal 50% omzetverlies hebben.
  - Vanuit rechtvaardigheid gelden omzetcriteriums voor steun, waarbij je bij minder omzetteruggang dan 20% op jaarbasis geen aanspraak kunt maken.
  - Voor sectoren met verwachte grotere omzetschommelingen zou een aanvullende verzekering bij sluiting tegen een behoorlijke premie kunnen worden (vergelijk HULK, catastroferisico etc.). Ook voor ondernemers met sterk geslonken buffers biedt die een aanvullend facultatief steunvoorziening. Sectoren die niet gesloten zijn zullen een dergelijke verzekering niet afsluiten, waardoor een dergelijk instrument gericht is dan NOW of TVL.
  - Het mogelijke beroep op steun wordt gemaximeerd op een totale duur van maximaal 12 maanden na eerste aanvraag zodat blijvend gestuurd wordt op aanpassing
- Opties die passen bij specifieke steun zijn:
  - Verruiming faillissementswet
  - Verzekeringsinstrumenten
  - Sectorale steun

Overgangsfase: periode waarin de economie zich aanpast aan een situatie zonder steun, waarmee het ondernemersrisico weer ligt bij de ondernemer.

- In deze periode is er geen sprake van steun. In deze overgangsfase worden ondernemers en bedrijven gestimuleerd om zich aan te passen aan een werkelijkheid met corona.
- Om in de kern gezonde bedrijven te ondersteunen die niet binnen de ruime betalingsregeling hun belastingschuld kunnen aflossen, stelt de Belastingdienst zich vanaf 1 augustus 2022 tijdelijk soepeler op om het bereiken van zulke saneringsakkoorden kansrijker te maken. De Belastingdienst zal genoeg nemen met hetzelfde uitkeringspercentage als aan concurrente schuldeisers toekomt en niet het gebruikelijke dubbele percentage eisen. Daarnaast mag vanaf 1 oktober 2022 de totale belastingschuld in een langere periode, namelijk 60 maanden, worden afgelost.
- Beleidsopties om bedrijven in de overgangperiode te ondersteunen:
  - Sociaal flankerend beleid en de middelen die we voor crisisdienstverlening hebben vrijgemaakt (daar is nu sprake van forse onderuitputting).

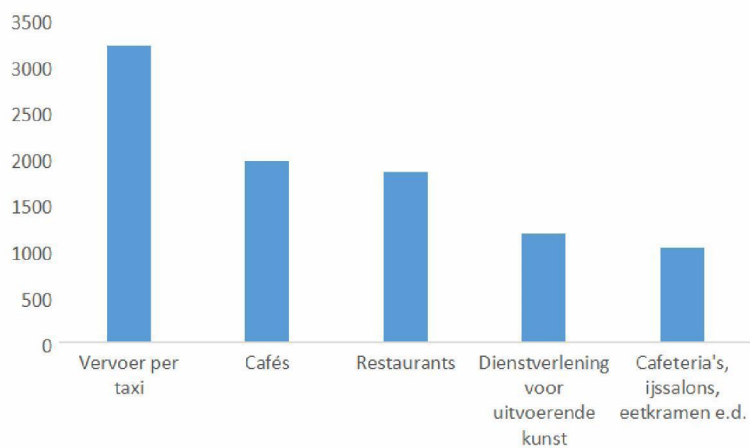
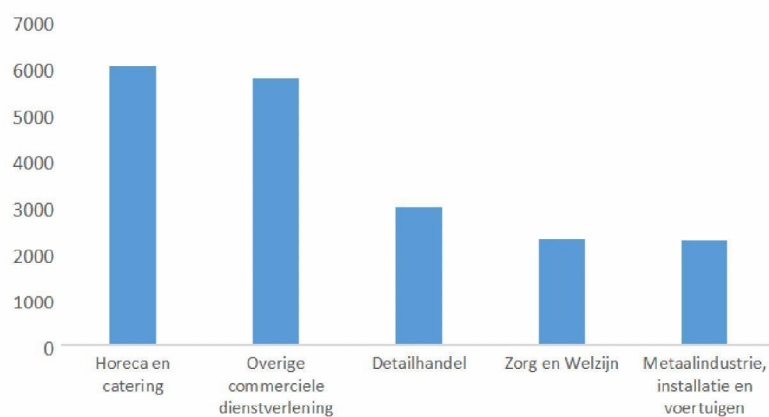
- Saneringsregeling (schuldentrajecten) en WHOA nader onder de aandacht
- Verruiming van bijzonder uitstelbeleid van de Belastingdienst
- Versnellen verhoging invorderingsrente (=prikkelen herstructurering)

Probleemanalyse coronasteun

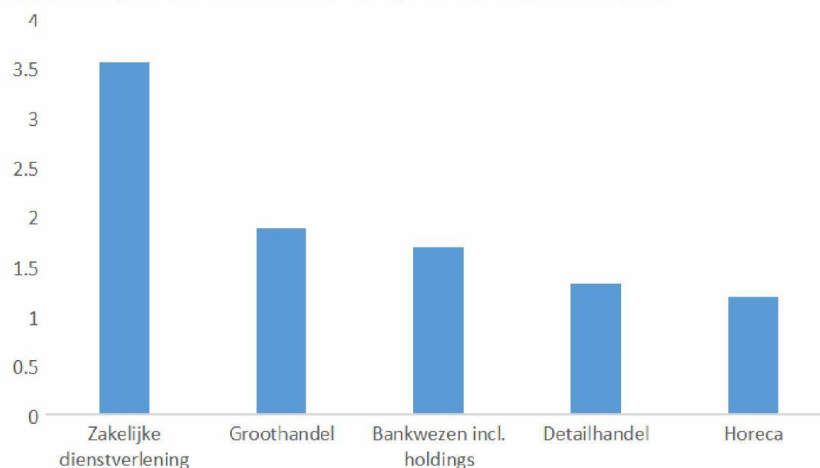
- De Rijksoverheid steunde tijdens de coronacrisis in de periode 2020-2022 ondernemers met circa 43 miljard euro. Daarnaast stelden ondernemers voor 18,6 miljard euro hun belastingbetalingen uit.
- Voor Q1 2022 is circa 5 miljard euro aan coronasteunmaatregelen aangekondigd¹. Het uiteindelijke bedrag is afhankelijk van de epidemiologische en economische situatie. In 2021 gaf de Rijksoverheid 16,5 miljard euro uit aan de generieke steunmaatregelen.
- De generieke steunmaatregelen, zoals TVL, NOW en Bbz, zijn niet sectorspecifiek en daarmee niet altijd doelmatig. Alle ondernemingen met minimale omzetverliezen mogen namelijk aanspraak maken op steun. Zo staat de metaalindustrie in de top 5 van sectoren met de meeste NOW-toekenningen, terwijl deze sector mogelijk weinig last heeft gehad van coronabeperkingen (figuur 2).
- Ruim 260.000 ondernemers hebben uitstel van belastingbetalingen ontvangen. De totale belastingsschuld mag vanaf 1 oktober 2022 in 60 maanden worden afgelost. Door de verplichte aflossing over een langere periode te spreiden, hebben ondernemers meer financiële ruimte. Zoals in figuur 3 te zien, zijn de sectoren die de meeste belastingsschuld uit hebben staan (zakelijke dienstverlening en bankensector) niet perse de sectoren die het meeste last hebben gehad van de contactbeperkende maatregelen.
- Het toestaan dat deze bedrijven belasting kunnen blijven uitstellen kan leiden tot een verhoogd risico dat deze gezonde bedrijven in de toekomst niet aan hun belastingplicht kunnen voldoen.
- Het genereuze steunpakket heeft effect op de huidige lage werkloosheid- en faillissement cijfers. Er gaan nu zelfs minder bedrijven failliet dan vóór de pandemie (figuur 4). Hieruit kan worden geconcludeerd dat de steunpakketten bedrijven in stand worden gehouden die onder normale omstandigheden niet levensvatbaar zijn.
- De werkloosheid bedroeg in december 3,8%. De netto-arbeidsparticipatie is 71,2%. Historisch gezien is de werkloosheid zeer laag en de arbeidsparticipatie zeer hoog. De situatie is zelfs positiever dan in februari 2020, voor de coronacrisis.
- Het Centraal Planbureau verwacht dat zodra de steun wordt afgebouwd er een lichte oploep van (inhaal)faillissementen zal plaatsvinden. Dit heeft naar verwachting geen zorgwekkend effect op de werkloosheid vanwege de krappe arbeidsmarkt.

¹ Zoals aangekondigd in de Kamerbrieven van 14 en 21 december 2021

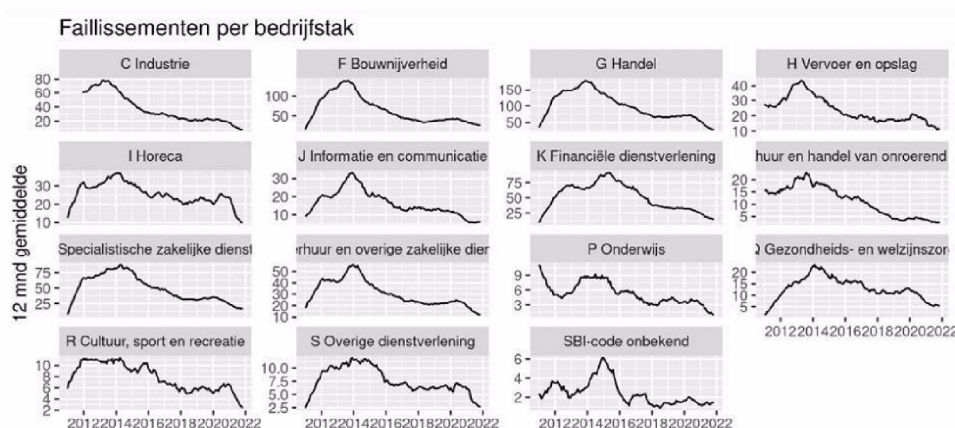
Figuur 1: Top 5-sectoren TVL-aanvragen voor Q3 2021

Figuur 2: Top 5-sectoren NOW-toekenningen in de 6^e aanvraagperiode

Figuur 3: Top 5-sectoren met belastinguitstel in miljarden euro's

Figuur 4: faillissementencijfers

Juridische analyse

- De vraagstelling ziet op de situatie in de volgende winterperiode, over een jaar, vanwege de mogelijkheid dat ook dan weer maatregelen nodig zijn in verband met Covid-19. De vraag is of het juridisch houdbaar is dat de (steun)maatregelen op enig moment geheel of gedeeltelijk worden beëindigd en zo ja, onder welke voorwaarden?
- Als de Staat 'het verhaal' (de argumenten) goed en tijdig kenbaar maakt, en ook het punt communicatie goed oppakt, zullen beperkende Covid-maatregelen zonder dat deze nog gepaard gaan met steun (of met minder steun dan voorheen) de rechterlijke toets kunnen doorstaan.
- Voor de vraagstelling is relevant de mate van voorzienbaarheid van maatregelen, de bekendheid van het type maatregelen en de consistentie van toepassing daarvan.
- Niet (meer) kan worden gezegd dat maatregelen bij een nieuwe besmettingsgolf als een verrassing komen. In het algemeen kan op grond van jurisprudentie worden gesteld: hoe groter de voorzienbaarheid, hoe eerder de schade onder het normaal maatschappelijk risico kan worden gerekend.
- Tegelijkertijd zal per situatie de mate van ingrijpendheid en bekendheid van maatregelen van belang zijn. In hoeverre heeft een ondernemer daadwerkelijk de mogelijkheid om te anticiperen op eventuele maatregelen en in welke mate? Bij herhaling van lockdowns waarin

ondernemingen voor langere tijd moeten sluiten, kunnen de juridische (on)mogelijkheden van kleur verschieten.

Ondernemersrisico

- Ondernemersrisico wordt gedefinieerd als de risico's die een persoon of bedrijf met zich meedraagt bij het zelfstandig uitoefenen van een beroep of bedrijfsvoering. Ondernemersrisico bestaat uit veel elementen (o.a. wanbetaling, loondoorbetaling bij ziekte, slecht weer, etc.). In de middellange termijnvisie gaat het specifiek over de impact op de bedrijfsvoering die ontstaat door de coronamaatregelen.
- In beginsel vallen niet alle gevolgen van coronamaatregelen op de bedrijfsvoering per definitie onder ondernemersrisico. De vraag die dus voorligt is welke impact als gevolg van de coronamaatregelen valt onder ondernemersrisico en waar eindigt ondernemersrisico. Essentiële factoren bij deze balans zijn de mogelijkheden voor ondernemers tot aanpassing en anticipatie.
- Tot slot, naast de coronamaatregelen vanuit de overheid, heeft het virus zelf ook effect op het gedrag van mensen en daarmee de economie. Op deze veranderingen heeft de ondernemer inmiddels bijna twee jaar kunnen anticiperen en zich aanpassen. Daarom wordt dit volledig onder het ondernemersrisico geschaard. Voor versnelling van reeds bestaande trends, zoals online winkelen en thuiswerken, geldt hetzelfde.